

12. Романюк О. Моделі посткомуністичних трансформацій. URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/8835/03-Romanuk.pdf?sequence=1>
13. Трофимов А. Краткая история закручивания гаек в России. *Forbes*. 2012. 20 липня. URL: <http://m.forbes.ru/article.php?id=84393>
14. Хантингтон С. Третья волна. Демократизация в конце XX века. URL: <http://www.alleng.ru/d/polit/pol048.htm>

The article deals with the basic models of democratic transitions and the practice of their application in post-Soviet countries, in particular, the Latvian Republic, Poland, Byelorussia, Turkmenistan, the Russian Federation. It is determined that for the post-communist countries there are three models of political transit, namely: direct transition model; two-phase transition model; model of «reverse development». The peculiarities of political transit in each of the states are analyzed and the factors that stimulated the success of the democratic transition in the Baltic States, Poland, Hungary and others were determined. The main reasons for the failure of democratization in the Russian Federation, Belarus, and Turkmenistan are also identified.

Keywords: democratization, political transformation, political transit, models of democratic transitions.

УДК 321:316.483(477)

Завгородня Ю.В., НУ «ОЮА»

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ПОЛІТИЧНОГО КОНФЛІКТУ В УМОВАХ ТРАНЗИТНОГО СУСПІЛЬСТВА: НА ПРИКЛАДІ УКРАЇНИ

Сучасна українська держава позиціонує себе, як незалежна, соціальна, правова та демократична країна. Нормативно правові акти визначають демократичний політичний режим у суспільстві, однак об'єктивні чинники та факти показують певну невідповідність цього постулату тим політико-правовим процесам, які відбуваються у суспільстві. А тому, все частіше науковці характеризують Україну, як країну, яка перебуває у перехідній площині в напрямку зміни політичного режиму. Усі зміни, які відбуваються в країні супроводжуються політичними конфліктами. Все частіше вони набувають деструктивного прояву, та потребують відшукування дієвого механізму їх вирішення. Аналіз причин виникнення політичних конфліктів допоможе швидко реагувати на них та врегульовувати.

Ключові слова: транзит, транзитне суспільство, політичний конфлікт, протиборство, демократичний режим.

В державотворчих процесах складовою розвитку політичної системи є політичний конфлікт, який заставляє протилежні політичні сторони покращувати рівень взаємодії між органами влади і суспільством, а тим самим стимулювати усіх суб'єктів політики до самовдосконалення. Протиборство, як суспільне явище, є невід'ємною складовою функціонування, а головне, розвитку населення.

Науковою основою даної статті стали праці таких українських науковців, зокрема: І. Бекешкіна, І. Варзар, Є. Головахи, А. Колодій, А. Романюка, так і зарубіжних вчених, як: Г. Соотла, Д. Яворські, З. Бжезінського, Д. Белла, Р. Дарендорда.

У 80-тих роках розпочались політичні трансформації в напрямку демократичного політичного процесу, які продовжують розвиватись і сьогодні та створюють підстави для наукового аналізу та трактування в політології.

Якщо розглядати Україну, як приклад розвитку суспільної свідомості та політичної думки, то можемо побачити динамічні зрушення в напрямку демократичного політичного устрою в управлінні державотворчими процесами. Перехід суспільства від одного політичного режиму до іншого, безперечно, супроводжується політичними кризами та політичними конфліктами. Сьогодні, політична система починає оновлюватися, відбувається зміна кадрів, формуються різносторонні напрямки дії незалежних громадських організацій, виникає вільна форма висловлювання щодо політичних суб'єктів та політичних процесів.

Однак, якщо порівнювати його з аналогічними перехідними процесами інших держав дослідження політичної системи в контексті української держави, є показником затяжного політичного процесу в напрямку суспільно-політичних змін.

Загалом в геополітичному процесі можемо спостерігати становлення ряду демократичних держав, які переходять від тоталітарної та авторитарної форми правління до демократичної. Такі політичні процеси символізують не лише розвиток окремих країн світу, а й загальноцивілізаційний розвиток, який є складовою максимальної модернізації досвіду людства.

Демократичний політичний режим не передбачає по своїй суті зміну усіх ціннісних орієнтирів і культурних цінностей. Важливим завданням для України, як держави яка знаходиться в перехідній площині, полягає у збереженні культурного надбання, яке історично сформувалось на теренах України.

В українському суспільстві процес змін стався раптово, без підготовки населення та управлінців. Розпад Радянського Союзу показав на практиці, як важко давалася Україні незалежність, і як важко до тепер дається у свідомості і діях суб'єктів політики бажаний політичний режим. Разом з тим, метою будь яких змін у суспільстві є збереження своєї ідентичності чи неповторності, як народ.

Існує ряд факторів, які унеможливають реальний перехід до демократичного політичного режиму в Україні. Основним з таких факторів є не вміння, або не бажання йти на компроміс при вирішенні суспільно важливих питань. Суб'єкти української політики вдаються до популістських висловлювань, маніпулюють свідомістю мас, але конкретних заходів щодо подолання політичної кризи не здійснюють, тим самим затягують процес вирішення політичного конфлікту і нищать економічний ріст показників держави, задовольняючи власні цілі та амбіції.

Українське суспільство з такими нестабільними політичними процесами продовжує функціонувати і сьогодні, однак за період незалежності уже сформована така кредитна картина, що економіка держави ще довго буде виходити на позитивні показники, адже борг країни лише збільшується.

Ще однією причиною, яка гальмує перехід до демократичного режиму є певні соціально-політичні процеси, а саме зовнішні і внутрішні фактори, які мають суб'єктивний чи об'єктивний характер та суперечать установкам, що сформовані сучасною владою у суспільстві. Українське суспільство дуже критично та вороже ставиться до змін в політичній системі, які пропонує влада, а тому виникають певні прояви протесту, які супроводжуються деструктивними наслідками.

Якщо проаналізувати сам процес переходу від тоталітарного режиму до демократичного, а саме переломні 80-ті та 90-ті роки, можемо констатувати, що процес незадоволення тоталітарною системою того періоду відбувався у пасивній формі, а не як запланована підготовка до змін радикального характеру у суспільно-політичному процесі. А тому, орієнтири соціально-економічних, ідеологічних, культурних та інших напрямків розвитку українського незалежного суспільства не були визначенні[1]. Для того щоб визначити певні напрямки розвитку та взаємодії владі і народу знадобиться ще багато часу. Оскільки лише від недавніх часів і більшість суспільства і влада розпочинають діяти в однаковому векторі розвитку. А щоб така

взаємодія стала гармонійною та продуктивною пройде ще певний період часу. Такі об'єктивно-історичні причини є ще одним фактором формування демократичного суспільства.

Якщо враховувати усі протиборства та суспільно-важливі протиріччя щодо політичного процесу можемо відзначити, що Україна перебуває на шляху модернізації. Усі політичні зміни за допомогою реформ та революцій направлені на зміну політичних еліти та лідерів, зміну вектору розвитку суспільства, зміну функціонування органів державної влади, зміну взаємодії між органами влади та громадянами, подолання великих масштабів корупції у владі, обмеження використання владних ресурсів у власних інтересах.

Отже, процес модернізації в українському суспільстві є дуже важливий. Якщо органи влади і населення спільно будуть працювати для досягнення зазначених цілей це допоможе Україні закінчити перехідний процес та стати на шлях демократичного правового суспільства. Якщо сторони змарнують таку можливість модернізації, то держава може надовго залишитись в статусі транзитної, конфліктної, нестабільної країни з низьким рівнем економічного та культурного розвитку.

Окрім того, коли ми перебуваємо у суспільстві посттоталітарного типу, також варто приділити значну увагу відповідальності за наслідки політичної протидії у вітчизняних соціально-політичних перетвореннях суб'єктами політики. Відповідно до вимог демократичного суспільства усі суб'єкти, які здійснюючи злочинні дії, щодо державності та державотворчих процесів, повинні бути покарані в рамках чинного законодавства. З метою виконання міжнародних правових актів ратифікованих Україною та вітчизняного законодавства, держава в рамках санкції норми повинна карати таких суб'єктів політики.

Статистичні данні показують, що саме відсутність прозорості у судових та правоохоронних органах неодноразово ставала причиною конфлікту між громадянами та органами влади і політиками, а кількість політиків притягнута до відповідальності не відповідає реальній кількості правопорушень зі сторони посадовців.

Однак, в силу сучасної політико-правової ситуації у суспільстві, з появою великої кількості військових об'єднань та громадських організацій, на судові та правоохоронні органи здійснюється тиск. При розгляді окремих кримінальних проваджень судді об'єктивно не можуть вирішити справи, що також порушує принципи демократії.

У судових залах збираються великі групи осіб, які розпочинають порушувати судовий процес, використовують нецензурну лексику, кидаються предметами, які їм попадають під руки та порушують судовий процес, передбачений процесуальним законодавством, і тим самим провокують до прийняття бажаного рішення.

Такі конфліктні аспекти і проблеми, які виникають в процесі демократизації чітко показують, що еліта, яка діяла на момент створення незалежної правової держави, підійшла до процесу реформ спрощено і односторонньо, а тому показала неготовність до виконання завдання ефективного та швидкого переходу в демократичний режим, що стало фактором затягування транзитного періоду та спонукало до ряду політичних конфліктів.

Дослідження наукових праць та історичних подій незалежної української держави показує, що встановлено ряд підстав, які унеможливлювали швидкий перехід суспільства до нового політичного режиму.

Основу реформаторських та революційних змін є суб'єктний склад, а зміни здійснювались переважно тим самим кадровим складом, який зумовив необхідність цих змін. Реформи та цільові програми, які втілювались формуються переважно ієрархічно «з верху в низ», часто є неефективними та не діють на практиці. Усі норми та постулати процесу змін носять абстрактний характер та не мають чіткої процедури виконання. Нижні структурні форми суспільства не можуть підтримати реформи влади, оскільки не мають будь-якого впливу на формування цих реформ та можливі напрямки змін.

Оскільки, основні умови ефективних змін у суспільстві знехтувані владою, тенденції щодо руху в напрямку оновлення та змін часто призводять у глухий кут, а це, як наслідок, спричиняє нові протистояння, кризи та конфлікти на усіх рівнях суб'єктів політики. Учасники політичного процесу стають озлобленими, агресивними та небезпечними у своїх політичних діях. Часто особисті амбіції переважають над суспільним інтересом, а тому у більшості випадків від таких змін потерпає увесь простий народ, який навіть не мав прямого відношення до цих процесів.

Існує ряд підстав, які породжують політичний конфлікт. У пострадянській системі взаємодії сформовано чіткі, жорсткі та централізовані принципи, що вплинули на відсутність вміння почути думку один одного. Ієрархічна побудова системи органів державної влади з чітким підпорядкуванням продовжує існувати і в незалеж-

ній України, а адміністративна система продовжує діяти в новому політичному режимі.

Наступним важливим чинником, який породжує сучасні політичні конфлікти в Україні є ілюзія безконфліктного суспільства довгий період часу, люди не вміють публічно вибачатись, домовлятись, обговорювати проблемні питання. Вирішення будь якого політичного конфлікту, який по своїй суті є явищем публічним, у вітчизняному суспільстві вирішується у «закритих кабінетах» (так звані кулуарні домовленості). Тим самим породжується ще більша недовіра до влади, недовіра до політиків, недовіра до усього державного апарату на усіх рівнях.

Науковцями сучасниками акцентується увага на виокремлення ідеологічного конфлікту, який показує особливості традиційних досліджень, а разом з цим, характеризує саме процес трансформації держави. Україна є зразковим прикладом такої конфліктної протидії, адже ідеологічні протистояння є важливим сигналом для публічних діячів, щодо можливих серйозних наслідків такого протистояння, радикалізації політичних процесів та не контрольованості суспільних вчинків.

Окрім того, у сучасному українському суспільстві, яке знаходиться у стані переходу від однієї форми правління до іншої, практично завжди відбувається протистояння двох процесів, які пов'язані з мірою довіри населення до влади. Ці процеси ціннісно-культурного характеру є легітимацією і дегітимацією нового політичного режиму у суспільстві, які включають в себе визнання політичних лідерів, оновленої структури державних та недержавних інститутів у суспільстві.

Факт нестабільності українського суспільства в перехідному періоді, показує нам, що процес легітимації і дегітимації досить важливий, а суспільство показує свою значимість у державотворчих процесах та визначені напрямку розвитку держави. Тим самим формується уявлення, що суспільство не сіра маса, а інтелектуально освідченні, комунікабельні та активні громадяни.

Суспільно-політичні протистояння, які в мас-медіа отримала назву Революція Гідності, є прямим прикладом значимості легітимації влади, народ може пробачити владі відсутність легальності, як це сталося з владою після Революції Гідності, але українське суспільство не буде стримуватись, якщо влада буде не легітимна.

Дегітимація влади в українській політичній системі є небезпечним засобом зміни влади, оскільки може мати неконтрольовані дії, а

тому призвести до неочікуваних наслідків. Влада вичерпує весь кредит довіри та не може контролювати суспільно-політичні процеси, що в кінцевому результаті може закінчитись розвалом державності. У демократичному суспільстві легальність і легітимність є запорукою влади народу, а тому ці поняття і політичні дії вони не подільні та взаємопов'язані.

У перехідний період, який характеризується великою кількістю суспільно-політичних змін, суспільство пробачає владі відсутність стабільності та різкі суспільно-економічні коливання, але це лише тимчасові явища, оскільки внутрішня нестабільність транзитного суспільства через певний час сприяє до загострення різноманітних проблем з якими зустрічається населення.

Однією з ключових проблем перехідного періоду є корумпованість органів влади на усіх рівнях, а конфліктність прийняття політичних рішень є підтвердженням цього. Кожна політичний сила намагається вплинути на ті чи інші політичні рішення, які приймаються в державі, в вигідному для них напрямку. Одним з таких питань, які політики не спішають вирішувати, це узаконення видобування бурштину. В багатьох мас-медіа висвітлювалося протиборство в рамках незаконного видобування бурштину, питання набуло загальнодержавного масштабу і продовжує залишатись не вирішеним.

Враховуючи усі вагомні чинники, які впливають на конфліктність у перехідному періоді українського суспільства, варто звернути увагу та життєві обставини та історичні особливості суспільства. Життєві обставини полягають у зміні поглядів окремих членів суспільства, в силу об'єктивних та суб'єктивних причин, щодо історичного минулого, бажаного майбутнього та удосконалення теперішнього. У зв'язку з цим формується нова модель національної ідентичності, можливо навіть із кардинальною зміною культурно-історичних цінностей.

В. Горбатенко відзначає існування феномена «української моделі» посттоталітарного розвитку, яка за усієї її економічної неефективності здатна зберегти у країні мир й уникнути відкритої внутрішньої агресії та кровопролиття. Формування цієї моделі розпочалось та ефективно діяло під час керівництва першого президента Л. Кравчука. Суть її в тому, що влада прагнула утримати соціальну рівновагу за допомогою мінімалізації соціально-політичних змін і збереження діючої системи та інститутів органів влади, оскільки боялась щоб у суспільстві не настав хаос та повний розвал управлінської системи [3, с. 16].

Результатом реалізації такої моделі є: з однієї сторони відсутність на перших роках незалежності широкомасштабних конфліктів, з проявами насилля, а з іншої сторони відсутність розвитку та підйому економіки. У суспільстві панував страх перед розвитком конфліктів, який в нормальному своєму прояві є необхідним для демократичного розвитку суспільства. Існування протиборства в суспільстві характеризує певний прояв боротьби з застарілими тоталітарними структурами керівництва та формуванням громадянського суспільства.

Суспільство рівних громадян по усім параметрам та показникам без обмежень та утисків по кольору шкіри, походженню, мові та релігійній приналежності. Усі ці показники в сучасному українському суспільстві стають підставою для виникнення суспільно-політичних та етнічних конфліктів, які можуть мати найнебезпечніші наслідки. Інколи такі протиборства можуть об'єднувати декілька чинників та ставати як загальнодержавними проблемами так і загальнолодськими.

Отже, враховуючи усе вищезазначене, можемо дійти висновку, що основною метою транзитного суспільства України є досягнення політичної та економічної стабільності. На теперішній час можна виділити основні зміни щодо створення у державі демократичного політичного суспільства, а саме:

- по-перше, в системі органів державної влади частково відбулася зміна кадрів, що сприяло до появи нових уявлень у взаємодії уповноваженої особи і громадянина;
- по-друге в українському суспільстві у трансформаційний період почали змінюватися цінності в напрямку західного індустріального світу, а це означає, що держава у своїй діяльності також починає трансформуватися і змінює вектор розвитку;
- по-третє в економічному плані сформувалася необхідність виконувати певні умови для досягнення бажаного результату, які б відповідали рівню європейських країн, оскільки відбувається створення ринку для вітчизняних товарів, а тому існує жива конкуренція. Економічні чинники сьогодні часто спричиняють кредитно фінансові і валютні проблеми, як наслідок зростає безробіття та еміграція населення.

Перелік змін є не остаточним, оскільки процес змін триває, а усі суспільно політичні процеси продовжуються та серйозно впливають на психологічний стан населення, інколи емоційні сподівання мають більше значення ніж виважене об'єктивне бачення політичної дійсності.

Досить важливо, щоб цивілізаційні прагнення не затьмарили об'єктивну реальність щодо життєвих умов на прикладі провідних країн світу, оскільки прагнучи до однієї мети можна втратити сутність ідентичності як народ. А затьмарюючі прагнення можуть спонукати до серйозних проблем, а саме стан страху перед майбутнім.

Тому, питання транзитиву щодо українського суспільства ще довгий період часу буде актуальним, оскільки відсутній дієвий механізм швидкого переходу до демократичного політичного режиму, а свідомість і ментальність громадян, як ключові важелі демократії, не налаштовані на швидкі зміни в усіх галузях, як державного так і суспільного життя загалом.

Демократичний політичний режим є ключовою метою українського народу та прагненням до кращих політичних змін, головне щоб політичні діячі також переслідували цю мету та об'єктивно рухались в напрямку її досягнення.

Бібліографічний список:

1. Кіянка І. Реалізація політичної стабільності в процесі трансформації українського суспільства. *Українська національна ідея : реальність та перспективи розвитку*. 2009. Вип. 21. С. 91-96.
2. Горбатенко В. Стратегія модернізації суспільства. К. : Видавничий центр «Академія», 1999. 240 с.
3. Долженков О. Посткомуністичні трансформації в країнах Центрально-Східної Європи та СНД : порівняльний аналіз. *Нова політика*. 2000. № 5. С. 12-13.

The modern Ukrainian state positions itself as an independent, social, legal and democratic country. Normative legal acts define the democratic political regime in society, but objective factors and facts reveal some inconsistency of this postulate with the political and legal processes that take place in society. Therefore, scientists are increasingly characterizing Ukraine as a country that is in a transitional plane in the direction of changing the political regime. All changes taking place in the country are accompanied by political conflicts. They increasingly become destructive manifestations, and they need to find an effective mechanism for their solution. An analysis of the causes of political conflicts will help them respond quickly and resolve them. A transit society is confronted with a number of dangers and problems, such as conflict of interest, conflict of identity. On the example of a transitional society, it is possible to make certain analyzes and studies. The study of social and political changes provides a theoretical basis for finding effective practical mechanisms for solving problematic political issues that hinder positive political change. When researching the Ukrainian transit society, it is necessary to take into account all historical events and changes in the political elite. The authorities form

the main directions of change. The problem of certain political changes is not the socially important value, but the benefit of certain political forces. Such circumstances are a brake element in solving national problems of Ukraine.

Keywords: *transit, transit society, political conflict, confrontation, democratic regime.*

УДК 323(477)

Ємельянова Г.І., Центр лідерства ОНУ імені І.І.Мечникова

ПЛЮРАЛІЗМ ЕЛІТ: ТЕОРІЯ ТА ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ЗАСТОСУВАННЯ В УКРАЇНІ

В даній статті досліджується сутність концепції плюралізму еліт та їх значення в формуванні ефективної політичної еліти в сучасній Україні. В умовах постійної кризи та реформування інститут політичного лідерства та політичної еліти в Україні вимагає глибинних змін, тому, що саме вони повинні стати рушійною силою виведення країни на якісно новий рівень розвитку.

Ключові слова: *політична еліта, політичне лідерство, плюралізм еліт, демократія, реформування, модернізація, криза.*

Сучасний стан, якість та тенденції щодо подальшого розвитку вітчизняної політичної еліти за своїми характеристиками лише частково відповідають морально-ціннісному та функціональному змісту даного поняття. Неможна сказати, що наша політична еліта не приймає політично важливих рішень, щодо життя країни, але співвідношення «цінності-інтереси-потреби» знаходяться один з одним у незбалансованому вигляді. Дії наших елітарних груп не завжди узгоджуються з потребами суспільства, рішення не відповідають інтересам та цінностям, не співвідносяться з загальними стратегічними орієнтирами розвитку держави і суспільства. В умовах постійної кризи владна еліта так і не розробила ефективних антикризових концепцій. Процес реформування інститут політичного лідерства та політичної еліти в Україні вимагає глибинних змін, тому, що саме вони повинні стати рушійною силою виведення країни на якісно новий рівень розвитку.

Як вважає Чорний П.Г., у нинішніх умовах становлення політичного лідерства в українській державі, кожний, хто претендує на політичне лідерство чи то в партії, чи то суспільному русі, масовий